

Przygotowanie do egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego

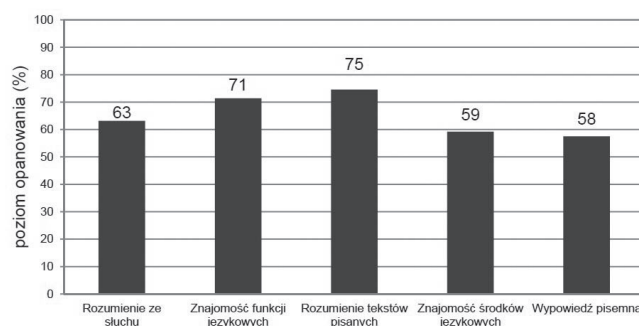
Jaki jest powód uczenia się języków obcych? Odpowiedzią, którą usłyszymy niemal automatycznie jest: „porozumiewanie się z ludźmi, którzy nie mówią po polsku”. Komentarz do podstawy programowej kształcenia ogólnego – język obcy nowożytny stanowczo określa, że: „[n]adrzędnym celem kształcenia w zakresie języka obcego nowożytnego na wszystkich etapach edukacyjnych wyodrębnionych w podstawie programowej jest skuteczne porozumiewanie się w języku obcym – zarówno w mowie, jak i w piśmie” (2017: 30). Obowiązkowe nauczanie języków obcych w szkole ma na celu przygotowanie uczniów do zlikwidowania bariery komunikacyjnej w porozumiewaniu się z obcokrajowcami w różnych sytuacjach życia codziennego. W uproszczeniu nauka języka obcego to rozwijanie zintegrowanych sprawności (słuchanie, czytanie, mówienie, pisanie) za pomocą odpowiednich środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych i fonetycznych).

Jak na pytanie o powód uczenia się języka odpowiedzą jednak uczniowie, dla których język obcy jest jednym z obowiązkowych przedmiotów szkolnych, a pierwszy język obcy, zwykle angielski, jest dodatkowo przedmiotem egzaminacyjnym? Z pewnością również zwrócą uwagę na przydatność znajomości języka we współczesnym życiu - komunikowanie się podczas podróżowania, spotkania ludzi, ale również za pomocą technologii umożliwiającej dotarcie prawie dosłownie do każdego zakątka świata. Jednak wielu uczniów, ale też ich nauczycieli i rodziców, powie: „trzeba się uczyć angielskiego, żeby jak najlepiej zdać egzamin”.

Według Informatora CKE „[e]gzamin ósmoklasisty z języka obcego nowożytnego sprawdza, w jakim stopniu uczeń VIII klasy szkoły podstawowej spełnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla pierwszych dwóch etapów edukacyjnych w wersji II.1. (klasy I–VIII)” (2017: 5). Aneks do Informatora opisuje nieco uproszczone wymagania egzaminacyjne wprowadzone w związku z utrudnieniami w edukacji spowodowanymi pandemią, ale nadal określa ogólne wymagania eg-

zaminacyjne jako: znajomość środków językowych, rozumienie wypowiedzi, tworzenie wypowiedzi, reagowanie na wypowiedzi oraz przetwarzanie wypowiedzi (2021: 2). Wymagania te sprawdzane są za pomocą zadań zorganizowanych w następujące części: rozumienie ze słuchu, znajomość funkcji językowych, rozumienie tekstów pisanych, znajomość środków językowych, wypowiedź pisemna. Sprawozdanie CKE za rok 2021 prezentuje procentowe wyniki z poszczególnych części egzaminu w następujący sposób (2021: 16):

Średnie wyniki uczniów w zakresie poszczególnych obszarów umiejętności

Kiedy chcemy dowiedzieć się, czy ktoś zna język obcy, zwykle pytamy: „Czy mówisz po... angielsku, chińsku, włosku?” Obcokrajowiec, chcący się z nami porozumieć, zapyta „Do you speak English?” Nie będzie pytał, ile znamy czasów gramatycznych, czy pamiętamy formy czasowników nieregularnych, ani nawet czy potrafimy napisać list. Mimo kompleksowego podejścia do testowanych środków i umiejętności językowych, egzamin ósmoklasisty nie uwzględnia jednak bezpośredniego sprawdzenia umiejętności mówienia. Oczywiście pośrednio kompetencja ta sprawdzana jest w zadaniach dotyczących funkcji językowych, angażujących ucznia w „pisemne mówienie”, czyli uzupełnianie luk w dialogach czy wybieranie wypowiedzi odpowiedniej do danej sytuacji komunikacyjnej. Czy oznacza to, że szkoda czasu na mówienie na lekcji angielskiego? Na co w ogóle warto poświęcać czas na lekcjach? Jest go zawsze za mało, co zrobić więc, aby efektywnie go wykorzystać? Odpowiadając na te pytania, warto przyjrzeć się następującym zagadnieniom:

- Czego uczą się uczniowie, wykonując zadania „na mówienie”?
- Jakie aktywności są stratą czasu podczas lekcji języka obcego, a jakim warto ten czas poświęcić?

Mówienie podczas lekcji języka obcego to nieprzebrana lista aktywności i zadań - od prostego powtarzania (np. frazy przydatne w codziennym życiu klasowym), poprzez kontrolowane artykułowanie własnych zdań (np. opis obrazka), dialogów, po wolną produkcję (np. konwersacja na temat hobby, dyskusja zmierzająca do rozwiązania problemu). Korzyści płynące z wykonywania tych zadań znacznie wykraczają poza zwykłe umożliwienie uczniom usłyszenia własnego głosu w obcym języku, próbującego artykułować obcojęzyczne dźwięki. Diane Larsen-Freeman (2007: 783) tak podsumowuje rolę produkcji językowej w procesie nauki języka:

Nie chodzi o to, że uczysz się czegoś, a potem tego używasz; nie chodzi też o to, że czegoś używasz, a potem się tego uczysz. Chodzi o to, że używając uczysz się - są one nierozłączne.

(tłumaczenie własne)

Jeżeli więc uczymy się języka, używając go, przygotowanie do egzaminu ósmoklasisty musi zawierać zadania oparte na produkcji językowej - czyli mówieniu i pisaniu. Bez tego pozbawiamy uczniów kluczowego doświadczenia na drodze do sukcesu w nauce języka.

Wśród wniosków zawartych w Sprawozdaniu CKE z egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w 2021 roku możemy przeczytać, że „[z]adania otwarte stanowią dla ósmoklasistów większe wyzwanie niż zadania zamknięte - jest to typowe dla uczących się języka obcego, gdyż wskazanie poprawnej odpowiedzi wśród podanych jest łatwiejsze od jej samodzielnego sformułowania. Wskazane jest zatem, aby jak najwięcej zadań wykorzystywanych na lekcji wymagało czynnego stosowania poznawanych wyrażen i struktur gramatyczno-leksykalnych” (2021: 36). *Praktyka czyni mistrza*. Trudno nie zgodzić się z tą maksymą. Jednak przeniesienie jej do klasy szkolnej niekoniecznie przyniesie spodziewane efekty. Ambrose et al. (2010: 124) tak opisują tę sytuację:

Wszyscy wiemy, że praktyka i informacja zwrotna są niezbędne do nauki. Niestety, największym ograniczeniem w zapewnieniu uczniom wystarczającej ilości praktyki i informacji zwrotnej jest czas, jaki zajmuje - zarówno ze strony uczniów, jak i nauczycieli. Mimo że nie możemy kontrolować długości semestru lub zajęć, możemy być bardziej skuteczni w projektowaniu okazji do praktyki i udzielaniu informacji zwrotnej. [...] Ważne jest, aby przyznać, że praktyka praktyce nie jest równa. W szczególności istnieją bardziej i mniej efektywne sposoby, w jakie uczniowie mogą ćwiczyć.

(tłumaczenie własne)

Ważne jest więc planowanie, w jaki sposób najlepiej wykorzystać czas na lekcji tak, aby rzeczywiście zrealizować postawione cele.

Stratą czasu przeznaczanego na lekcje języka angielskiego będzie zatem:

- mechaniczne wykonywanie wielu podobnych przykładów zadań zamkniętych oraz sprawdzanie poprawności ich wykonania poprzez odczytywanie odpowiedzi „a-b-c-d” lub pojedynczych wyrazów, które należało wpisać w lukę
 - ćwiczenie umiejętności pisania wyłącznie za pomocą zadań domowych, bez uprzedniego przygotowania uczniów do tego zadania: „na następną lekcję napiszcie list z wakacji”
 - stosowanie oceniania wyłącznie sumującego, stawianie ocen bez kształtującej informacji zwrotnej, która wyjaśni, co zostało zrobione dobrze, a co i w jaki sposób trzeba poprawić
 - formułowanie poleceń wyłącznie w języku polskim, „bo po angielsku uczniowie nie rozumieją”
 - długie i szczegółowe wyjaśnianie reguł gramatycznych, oczekiwanie, że uczniowie będą te reguły powtarzać
 - długie i wyrwane z kontekstu drylowanie gramatyki
 - nauczanie i testowanie słownictwa za pomocą list słówek do zapamiętania i odtworzenia na klasówce.
- Mimo tego, że dużo czasu poświęca się na nauczanie słownictwa i gramatyki z wykorzystaniem wyżej opisanych praktyk, sprawozdanie CKE z egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w 2021 roku wskazuje na znaczne problemy uczniów z poprawnym stosowaniem odpowiedniego zakresu środków językowych: „[s]łaba znajomość słownictwa i struktur gramatycznych oraz nieumiejętne ich stosowanie znacząco wpływa na obniżenie wyników za wszystkie zadania w arkuszu egzaminacyjnym” (2021: 36).
- Jakie czynności klasowe będą więc dobrym wykorzystaniem czasu? Nie sposób opisać wszystkich, ale warto podkreślić:
- nauczanie słownictwa w kontekście, w połączeniu z ćwiczeniem słuchania, czytania, mówienia; zwracanie uwagi na całe wyrażenia, kolokacje, a nie wyłącznie pojedyncze wyrazy
 - przetwarzanie językowe - między językami i w obrębie języka obcego, np. „powiedz swoimi słowami (nawet po polsku), o czym jest przeczytany tekst”
 - analizowanie odpowiedzi do zadań zamkniętych - poprawnych i niepoprawnych, podnoszenie świadomości uczniów na temat dystraktorów w słuchaniu i czytaniu
 - ustna produkcja językowa - dialogi, scenki, historyjki, opisy
 - traktowanie pisania jako procesu, podzielonego na etapy: wspólne generowanie pomysłów na rozwinięcie tekstu, burze mózgów na temat przydatnego słownictwa, pisanie części tekstów całą klasą, w gru-

pach lub parach, udzielanie informacji zwrotnej na poszczególnych etapach pisania tekstu - koleżeńskie, od nauczyciela; napisanie mniejszej liczby prac w takim procesie jest na pewno bardziej efektywne niż wykorzystanie czasu na stworzenie kolejnych tekstów bez informacji zwrotnej, w wyniku czego uczeń nie rozwija się, ustawicznie popełniając te same błędy

- wykonywanie zadań projektowych, na które składają się różne umiejętności językowe, np. uczniowie zakładają swoją restaurację - najpierw czytają, słuchają teksty na ten temat, zbierają leksykę, następnie tworzą menu, opis restauracji, po czym prezentują swoje restauracje pozostałym grupom, które goszczą w poszczególnych restauracjach, tworząc odpowiednie dialogi

- praca w parach, grupach, uczenie się od siebie nawzajem.

Najważniejsze zatem jest rozwijanie u uczniów strategii pomagających w samodzielnym uczeniu się, komunikowaniu, wykonywaniu zadań egzaminacyjnych. W tym celu konieczne jest skupienie się na procesach zachodzących podczas wykonywania zadań i informacji zwrotnej na ich temat, a nie bezrefleksyjne generowanie produktów: tekstów, list słówek, zadań gramatycznych, bez kształtującego feedbacku skłaniającego uczniów do aktywności, produkcji językowej. Wszyscy znamy uczniów, którzy niechętnie podchodzą do automatycznych i powtarzalnych zadań podręcznikowych, wydaje się, że nie pracują, ale potrafią podjąć swobodną komunikację w języku angielskim, ponieważ dużo słuchają, oglądają, czatują, grają w języku angielskim. Język obcy jest dla nich narzędziem zgłębiania zainteresowań i spędzania wolnego czasu w sposób, który ich interesuje, np. rozmowa po angielsku przez Internet z fanami swojego

ulubionego zespołu z całego świata. Takich uczniów nie przerażają otwarte zadania egzaminacyjne.

To, czego uczniowie potrzebują od nas - nauczycieli języka angielskiego, aby pewnie podejść do egzaminu ósmoklasisty, to wędka w postaci strategii: uczenia się, komunikacyjnych, egzaminacyjnych oraz zachęta w formie ciekawych tematów, angażujących zadań oraz nie zagrażającej ich emocjom kształtującej informacji zwrotnej.

Bibliografia:

Ambrose, Susan A., Bridges, Michael W., DiPietro, Michele, Lovett, Marsha C. and Marie K. Norman. 2010. *How Learning Works: Seven research-based principles for smart teaching*, San Francisco: Jossey-Bass.

Larsen-Freeman, Diane. 2007. „Reflecting on the cognitive-social debate in second language acquisition.” *Modern Language Journal* 91. 773-787.

Jones, Jane and Dylan William. 2008. *Modern foreign languages inside the black box:*

Assessment for learning in the Modern Foreign Languages classroom. London: King's College.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła Podstawowa. Język obcy nowożytny. 2017. MEN i ORE.

Wiliam, Dylan. 2011. *Embedded Formative Assessment*. Bloomington: Solution Tree Press.

Dokumenty CKE:

Aneks do „Informatora o egzaminie ósmoklasisty z języka angielskiego” obowiązujący w roku szkolnym 2021/2022.

Informator o egzaminie ósmoklasisty z języka angielskiego od roku szkolnego 2018/2019.

Sprawozdanie za rok 2021. Egzamin ósmoklasisty.

Języki obce nowożytne. Język angielski.